

"Biju dete" iz ratne perspektive

BORIS KORDIĆ

Fakultet civilne zaštite, Beograd

"the Freudian text is in effect a mimesis of its own subject - the human being - in that it never ceases to speak about what actually cannot be said"

Marcio de F. Giovannetti (1997: 95)

Period I svetskog rata nije bio naročito plodan period za Frojda kao pisca. Ipak, on je omeđen sa dva značajna članka: "Uvod u narcizam" (1914) i "Biju dete" (1919a). Prvi je često citiran u literaturi, a drugi je tek nedavno dobio na aktuelnosti, posebno kod nas nakon prethodnih ratnih iskustava. Drugi članak se posmatra iz perspektive specifične traumatizacije koju nosi ratna situacija, i kako je ista delovala na Frojda u vreme pre i za vreme pisanja članka. Odluka da obuči ćerku (a ne sina) uzimajući je za pacijenta u didaktičkoj analizi i tako sebi obezbedi nastavljača iz okvira porodice posmatra se kao način prevazilaženja 'smrtne' opasnosti za psihoanalizu. Odnos otac - ćerka se posmatra kao posebna vrsta saveza nazvana narcistički raport. Tako stvorenu situaciju Frojd koristi da svoje ideje o ratu i nasilju pretoči u studiju o preobražajima fantazije poniženja. Posmatraju se implikacije takvog odnosa na teoriju psihoanalize kao i na Anu Frojd.

Cljučne reči: fantazija poniženja, Ana Frojd, narcistički raport, 'Biju dete'.

Drama o Edipu počinje najavom sudbine. Heroj drame je bio na svom putu, sa obe noge na zemlji, veoma potentan, kada je Sfinga stala na njegov put. Rešenje zagonetke označava ulazak u dijalektiku ljudskog života, života obeleženog dvostrukom prirodom ljudskog bića, između suprotnosti, punog paradoksa. Odgovor na zagonetku je istovremeno i nova zagonetka. Edip nam pokazuje svoju sposobnost da rešava probleme, i u isto vreme, svoju svest o životnom ciklusu, ako

možemo reći, ciklusu od ljudske omnipotentnosti, preko ljudske potentnosti do impotencije starog čoveka. On je suočen sa smrtnošću ljudskog bića ne samo kroz zagonetku, već i kroz čin ubistva, neznajući da je to bio njegov otac. Edip rešava zagonetku i ubija oca kao da je to usputno, jer on traga za nečim drugim. Ali sudbina mu se već prikazala u ovim činovima. I ostatak njegovog života biti će popraćen nemirom, konfliktom između traganja za istinom i poricanjem istine, koji kulminira u njegovom slepilu, kao da skriveno postaje vidljivo ali teško podnošljivo. Konačnost ljudskog bića, smrtnost, isprepliće se kroz dramu Edipa od njenog početka pa do samog kraja.

Mi obično ne govorimo o zagonetkama u našoj analitičkoj praksi, već o preprekama. Ono što je Frojd rekao pri kraju svog života je da "umesto istraživanja o tome kako analiza dovodi do izlečenja (stvar za koju mislim da je dovoljno rasvetljena) treba postaviti pitanje koje su prepreke koje stoje na putu takvog izlečenja" (Freud, 1937a: 221). U krajnjem, za nas psihoanalitičare, lečenje je gotovo izjednačeno sa životom, jer od početka naših edukacionih analiza pa do naše smrti mi smo posvećeni analitičkom radu. Obično govorimo o samoanalitičkoj funkciji koja je aktivna gotovo sve vreme od njenog struktuisanja u našoj psihi.

Okolnosti nastanka ovog oglada

Ono o čemu ću pokušati da mislim kroz ovaj ogled inspirisano je ratnom situacijom tokom koje je prekinuta moja psihoterapeutska praksa i analitička edukacija. Ostao sam samo sa svojom samoanalitičkom sposobnošću i oštećenim mogućnostima da mislim. Kažem oštećenim, jer u takvoj dehumanizovanoj situaciji individualna psihologija se lako pretače u grupnu. A kad kažem dehumanizovana, pokušavam da opišem vrstu modernog načina vojne akcije kada se agresor ne vidi ispred sebe, već samo preko medija. Opasnost dolazi odozgo, sa neba, kao da je u pitanju prirodna katastrofa.

Ovakvu vrstu ratne situacije vidim kao vanjsku prepreku za psihoanalizu. Preživeti postaje mnogo važnija stvar nego ići na analizu. A čovek je suočen sa toliko mnogo neposrednih pitanja, a sa tako malo mogućnosti da na njih nađe odgovore. Mnoga od njih se lako pretaču u jedno, a to je suočavanje sa mogućom nenadanom smrću, ili suočavanje sa gladovanjem, sporom smrću. Znanje da smo smrtni suprotstavljeno je osećanju realnog straha od smrti. Osećanje straha podložno je dinamičnim Edipalnim dramama (upotrebljavam reč 'drama' jer ona zvuči kao proces, reč 'kompleks' ima eho nečega krutog, umrtvljenog), tj. psihičkoj obradi kroz beskrajne kombinacije mehanizama, kao što su zamena, sažimanje, simbolizacija, nama poznatih kroz istraživanje rada sna, uključujući takođe mnoge načine upotrebe ili neupotrebe 'objekata' koji su nam pri ruci.

U sličnoj situaciji Frojd je pisao ogled na kraju I svetskog rata: "Biju dete". Moja namera nije da budem kritičan u pogledu njegovog oglada, već jednostavno

da se sa njim saživim i da budem inspirisan da mislim o Frojdu i njegovom ogledu iz slične ratne perspektive.

Okolnosti Frojdova života u periodu rata

Da počnemo sa par detalja iz Frojdova života.

"Svi, tri Frojdova sina, njegovi zetovi, kao i nećak, služili su u armiji tokom I svetskog rata. Njegova pisma pokazuju stalnu zabrinutost za njihovu sigurnost. Pred kraj rata, Frojdov sin Martin je bio zarobljen od strane Italijana, a familija mesecima nije imala ni glasa o tome šta se s njim dešava. Od 1915. većina Frojdovih mlađih kolega je bila u armiji, i on se žalio Lu Andreas-Salome da je *ponovo sam* (kurziv B.K.). Nije imao pacijenata i od 1916. pa do dve godine posle završetka rata često je imao teškoće oko kupovine hrane za svoju familiju. Njegova žena je zadobila influencu i upalu pluća nakon rata, a njeno stanje neishranjenosti usporavalo je oporavak. Sve do 1920. Frojdov rad je bio obeležen oskudicom u pisanju". (Novick and Novick, 1997: 33)

Beleška o Frojdovoj kreativnosti:

"Meltzer (1978) beleži kako postoje dva glavna prodora genijalnosti u Frojdovom pisanju: od 1899. do 1904. i od 1919. do 1922. Po mom mišljenju ta ideja je interesantnija zbog implicitnog sadržaja nego zbog manifestnosti izrečenog, jer skriveno u drugom prodoru je činjenica da je originalni tok asocijacija uspeo da prevaziđe svoju maksimalnu tačku otpora. Od tada pa nadalje, kao i sa analizandom koji *otkriva traumatsko sećanje* (kurziv B.K.) i tako može da dostigne ponovnu organizaciju na drugačijem nivou svoje istorije, Frojdov rad je bio strukturisan na drugačijem planu". (Giovannetti, 1997: 97)

Kako da shvatimo to da je Frojd bio "ponovo sam"? To sigurno nije bilo prvi put da se on tako osećao. Ali, da li bi to moglo da bude nešto najtraumatičnije za njega tokom rata? Sumnjam. No, ima smisla kad pomislimo da je tokom traumatske ratne situacije čovek prepušten sebi da bi preživeo. Frojd nije bio sam, ali je preostao kao jedina muška figura u porodici među ostalim ženskim članovima. Ostao je sam da brine o svojoj porodici, uključujući brigu o sinovima koji su bili odsutni. I ne samo to. Mislim da je osetio kako je ostao sam sa svojom psihoanalizom, sa svojom naučnom pasioniranošću kao i samoanalitičkim kapacitetom. Vrlo očigledno je bio suočen sa posledicama ljudskog nasilja i destruktivnosti. Ta nametnuta situacija izvana pozivala je na unutarnje preispitivanje, otkrivanje "traumatskog sećanja". Kako bilo, teško je biti samoanalitičan na prazan stomak. Bez objekta nagon ne može da izrazi sebe.

Oskudica i izolacija su traumatske po sebi. Čovek je uhvaćen unutar toga, u iščekivanju da nedaća prođe. Ne postoji ni prošlost ni budućnost. Niti ko može da pomogne, niti ima izlaza iz te situacije. Čovek je suočen sa svojom vlastitom

smrtnošću. I sa mogućnošću da nagoveštene ali još uvek nerazvijene ideje neće imati prilike da budu izražene kroz reč. Ono što pokušavam da opišem tiče se 'normalnog' a ne 'patološkog' funkcionisanja. Ne kažem da čovek ne može da bude aktivan noseći se sa takvom situacijom, kao što je bio i Frojd kada je prihvatio krompire kao nadnicu. Želim da naglasim implikacije bivanja u ratnoj situaciji shvaćene kao pozadinu onog ko u njoj živi. Osećanja koja se javljaju su bespomoćnost, bes, stid, poniženje i krivica.

Bivati u traumatskoj situaciji takođe znači prekid u kontinuitetu nečijeg života, čovek je ostavljen bez objekta, ili sa lošim objektom koji mu preti. U Prvom svetskom ratu to je takođe bio prekid u kontinuitetu psihoanalize kao nauke koja se razvijala mahom kroz Frojdov rad. A sinovi Oca Psihoanalize su takođe bili mobilisani u ratu. Osećajući nasilno odvajanje od njih, Otac svojih sinova i Otac Psihoanalize je bio suočen sa mogućim gubitkom. Izgleda da naslov Frojdovog članka "Biju dete" ogleda takvu situaciju: njegovo najvrednije dete - psihoanaliza - našlo se pod pretnjom. Vreme trajnog prezenta u naslovu označava neposrednost traumatske situacije, događaj koji se dešava pred našim očima, sa bespomoćnošću, kako posmatrača tako i deteta. Ostavljeno bez zaštite roditeljskih figura, dete je samo bespomoćno ljudsko biće. Čin se ne dešava nama direktno, mi smo njegovi svedoci, i na taj način smo uključeni u njega. Ono u šta smo uključeni označava kažnjavanje. Rečenica je izgovorena kao da dolazi iz očiju, bez reference prema osećanju koje ostaje skriveno ili koje ne može da se izgovori zbog terora neposrednosti traumatske situacije i njenih posledica: "To takođe može da se desi i meni", u stvari: "To se dešava meni".

Kako da ovladamo takvom situacijom? Kao što je Model rekao za jednu od svojih pacijentkinja: "Erotiziranjem tog poniženja u fantaziji bila je u mogućnosti da osećanje poniženja dovede u sferu vladavine selfa" (Modell, 1997: 71). A šta je uradio Frojd? Pri kraju ratnih strahota on je našao objekt, svoju ćerku. Preokrenuo je sebe iz očinske figure u analitičara svoje ćerke, "koja se borila sa neodlučnošću da li da postane psihoanalitičar ili učitelj" (Modell, 1997: 69). Premda možemo reći da je to odigravanje između oca i ćerke, mislim da se radi o višestruko određenom činu sa svojim neizbežnim posledicama, ali i o kreativnom činu (bar za Frojda), jer je skriveno dovedeno u odnos sa drugim i time postalo otvoreno za proces prorađivanja i verbalizacije. U vreme nastanka psihoanalize nije bilo neobično da nailazimo na edukacione analize između članova porodice ili među prijateljima.

Ono što znatno više iznenađuje je činjenica da je Frojd objavio masturbacionu fantaziju svoje ćerke dok je njena analiza bila u toku. Zašto mu se toliko žurilo? Zašto bar nije sačekao kraj njene analize? Da li je dao svojoj ćerci javnu interpretaciju? Ili je izgovarao ono što ga je mučilo tokom svih tih godina rata? On je takođe dao instrukcije oko prevoda svog članka i diskutovao o istom prevodu tokom njihovih analiza. Prevod Stračijevih se pojavio u svečanom prvom broju Internacionalnog žurnala za psihoanalizu 1921, pre kraja prve analize Ane Frojd.

Sinovi i kćeri

Frojd nije izabrao nijednog od sinova za analizu. Vajsu je pisao: "Što se tiče analize vašeg obećavajućeg sina, sigurno je da se radi o škakljivom poslu. ...Sa svojom vlastitom ćerkom valjano sam uspeo. Postoje posebne teškoće i sumnje kad je u pitanju sin" (pismo od 1. novembra 1935, Weiss, 1970). Na kraju svog ogleđa "Biju dete", Frojd opisuje razlike između dva pola kada je u pitanju priroda fantazije bijenja. Premda nije "smatrao da je posmatrani materijal iscrpljen" ("analiza kao takva umire od iscrpljenosti", kaže Ferenci, 1927), on ga je "upotrebio kao test za dve teorije". To su teorije V. Flisa i A. Adlera. Prema Frojdu, ove dve teorije "kao zajedničko imaju seksualizaciju procesa potiskivanja" i na kraju on zaključuje da se "teorija psiho-analize (teorija sa osnovom u posmatranju) čvrsto drži gledišta da snaga motiva za potiskivanje *ne mora biti* (kurziv B.K.) seksualizovana" (Freud, 1919a: 203).

Ono što nam Frojd govori u ovom delu teksta ne može se jednostavno okarakterisati kao varijanta fantazije bijenja u kojoj je Frojd tukao svoje neposlušne sledbenike. Na svojevrstan način on govori da je bio izvan zamke seksualizacije (sa svojom ćerkom u analizi) i da je njegov kredo i dalje ostao traganje za istinom. U tekstu on kaže da "analitički rad zaslužuje da se prepozna kao istinska psiho-analiza samo onda kada se uspelo u otklanjanju amnezije koja skriva od odraslog znanje o njegovom detinjstvu od samih početaka" (Freud, 1919a: 183). A iste godine pisao je u radu o tehnici: "*Analitički tretman treba da se sprovodi, što je duže moguće, pod oskudicom - u stanju apstinencije*" (Freud, 1919b: 162; kurziv u originalu). Svakako, to je takođe bila i njegova oskudica tokom analize njegove ćerke, jer je manje bio otac, ali je takođe i eho njegove oskudice iz ratnih godina.

U ogledu o kojem govorimo analiza fantazije bijenja se sprovodi uglavnom na ženskim slučajevima. Frojd kaže: "Bilo bi gotovo nemoguće dati jasan pregled infantilne fantazije bijenja da se nisam ograničio, osim u jednoj ili dve veze, na stanje stvari kod žena" (Freud, 1919a: 195). Frojd "nas upozorava da ne nastavljamo nimalo dalje sa analogijom između njihovog [muškog] slučaja i onog kod žena u ovom trenutku, već da svaki posebno prosuđujemo" (Freud, 1919a: 197). Razlog zašto je to tako, leži u tome što muški "mazohistički stav koincidira sa ženskim". Frojd nalazi da je stanje kod muškaraca "dovoljno konfuzno" jer "osobe koje sprovode kažnjavanje su uvek žene". Razne mogućnosti između ženskih i muških stavova među ženama i muškarcima zaista mogu da unose konfuziju, pa je tako bilo i kod Frojda kao posmatrača. To bi mogao da bude razlog zašto je ženski stav povezao sa mazohističkim elementom u infantilnoj fantaziji bijenja ostavljajući tako kasnije psihoanalitičare u konfuziji. Da je enigma razlika između polova bila stalni problem kod Frojda, govori i poslednje poglavlje u njegovoj "Konačnoj i beskonačnoj analizi" gde to sagledava kao krajnju granicu psihoanalize. U fusnoti na kraju članka on kaže da "takvi muškarci često pokazuju mazohistički stav - stanje koje doseže do ropstva - spram žena. Ono što odbijaju nije pasiv-

nost gledana uopšteno, već pasivnost spram muškaraca. Drugim rečima, 'muški protest' ustvari nije ništa drugo do li kastraciona anksioznost". (Freud, 1937a: 44)

Poslednji citat osvetljava donekle Frojdov stav prema analizi sinova, premda mislim da možemo pretpostaviti kontratransferni stav u takvim slučajevima. Krajnja granica o kojoj Frojd govori sastoji se, pored ostalog, od procesa tugovanja u analitičaru, kada je suočen sa situacijom da ne može da kastrira svoje 'sinove' i da oni napuštaju analizu (oca) kao potentni muškarci ostavljajući na taj način osećanje kastriranosti analitičarima. U završnoj fazi analitičari su više kao majke koje porađaju svoju decu i na taj način se odvajaju od njih. Možemo pretpostaviti da je tokom rata Frojd imao problema sa odvajanjem, jer su njegovi sinovi i mnoge njegove kolege bili mobilisani u armiji. Njegov osećaj usamljenosti može se povezati sa strahom da njegova nauka - Psihoanaliza - može ostati bez sledbenika usled njihovog mogućeg stradanja tokom rata. Stoga mislim da je, pored ostalih razloga, njegova odluka da uzme svoju ćerku u analizu bila da osigura razvoj svoje nauke. To je takođe bio način da izađe na kraj sa strahom od smrti, vezujući svoju ćerku za sebe do kraja svog života, kao i do kraja njenog života. U svom pismu Lu Andreas-Salome od 13. marta 1922, on piše: "I meni takođe veoma nedostaje Ćerka-Ana. Otišla je za Berlin i Hamburg drugog marta. Dugo sam je sažaljevaao što je još uvek u kući sa nama starcima [...], ali s druge strane, ako bi stvarno otišla, osećao bi se lišenim kao što se sada osećam, i kao kad bi morao da prekinem sa pušenjem! Sve dok smo svi skupa na okupu čovek to ne oseća jasno, ili bar to nismo osetili. I stoga je dobro, s obzirom na sve te nerešive konflikte, da život dođe do kraja pre ili kasnije" (Young-Bruehl, 1988: 117).

Narcistički raport

Drugi, više naučan razlog za uzimanje svoje ćerke u analizu, mogao bi biti njegov pokušaj da bolje osvetli žensku psihologiju računajući na dobar raport (ono što se danas prepoznaje kao tajni dogovor) sa svojom ćerkom. Enigmu žena je dotakao u svom radu 1914 "O narcizmu: Uvod", kada je govorio o posebnom tipu žena čije su potrebe usmerene na to da budu voljene: "Važnost tog tipa žena za erotski život muškog roda treba visoko ceniti. Takve žene odišu najvećom fascinacijom za muškarce, ne samo iz estetskih razloga, jer su po pravilu najlepše, već takođe zbog kombinacije interesantnih psiholoških faktora. Jer izgleda veoma očigledno da narcizam drugih osoba ima veliku privlačnu snagu za one koji su objavili deo svog vlastitog narcizma i u potrazi su za objektom ljubavlju." (Freud, 1914: 89)

Uzajamno preplitanje femininog i narcizma takođe vidimo u članku "Biju dete", i to posebno u vezi sa narcizmom deteta. Godine 1914. Frojd govori o "Njegovom Veličanstvu Bebi", a 1919. o "deci koja veruju da su sigurno ustoličena unutar neuzdrmanih osećanja njihovih roditelja". U radu iz 1919. femininost, narcizam i dečja psihologija se prepliću. Frojd ne samo da govori o svojoj ćerci kada

kaže da "ona na sebe privlači udeo osećanja koji su oslepljeni roditelji uvek spremni da pruže najmlađem detetu, i to je prizor koji pogled ne može da zaobiđe" (Freud, 1919a: 187), već i o sebi jer je bio najmlađe i omiljeno dete s obzirom da je njegov mlađi brat Julius umro kao beba.

U vreme kada je Ana Frojd planirala da preda svoj rad kao test za Bečko psihoanalitičko društvo, Frojd je, u pismu Maksu Ejtingtonu, poredio sebe sa Juniusom Brutusom, legendarnim osnivačem Rimske republike za kojeg legenda kaže da je pogubio svog vlastitog sina vladajući protiv njega.

Ovde imamo takođe naznake buduće teorije objektivnih odnosa kao nastavak Frojdove intuitivne metafore o amebi iz 1914: "Stoga smo oformili ideju da je tu postojala izvorna libidinalna kateksa ega, od čega je kasnije nešto oduzeto na račun objekata, ali koja u osnovi opstaje i u vezi je sa objektivnim kateksama, kao što je telo amebe u vezi sa pseudopodijama koje ispušta van". (Freud, 1914: 75)

Složio bih se sa Novikom i Novikom kad je u pitanju narcistička komponenta sadomazohizma, tj. uloga stida, poniženja, i krivice, koja je prisutna u radu iz 1919, da bi kasnije izgubila naglasak dajući centralnu poziciju komponentama nagona. To se, takođe, može posmatrati iz Kohutove perspektive kroz razliku između pristupa bliskih iskustvu i onih udaljenih od iskustva. Članak iz 1919. više je blizak iskustvu u poređenju sa kasnijim teoretisanjem koje je više udaljeno od iskustva (Kohut, 1970).

Logička struktura oglada "Biju dete"

U prvom poglavlju Frojd nam daje opis situacije u analizi kada pacijentkinja priznaje svoju fantaziju. Osećanja koja prate ovo priznanje su oklevanje, nesigurnost, stid i osećanje krivice. Fantazija se vezuje za uticaj škole da bi to kasnije bilo zamenjeno efektima čitanja. Doživljaj stvarnih scena je pomešan sa odvratnošću, koja nekad ide do nepodnošenja, da bi se kasnije isto sofisticiralo kroz fantazije da kažnjavanje deci ne može stvarno da naudi. Pacijentkinje su veoma retko bile tučene u svom detinjstvu, ali su bile na putu da postanu svesne superiorne fizičke snage svojih roditelja i učitelja. Analitičar je suočen sa teškoćama da dobije dalje informacije. Jedini odgovor pod pritiskom mnogih pitanja je "Ne znam ništa više" ili, kada se pita za pol učesnika "To nije važno". Ono što predstavlja zagonetku su osećanja zadovoljstva prikazana za fantaziju sa kvalitetom masturbacionog zadovoljenja na vrhuncu imaginarne situacije.

U drugom poglavlju Frojd pokušava da misli o ovoj fantaziji kao o primarnoj crti perverzije. Uzroci su slučajni, komponente seksualne funkcije su prerano razvijene, postoji događaj (u originalu događaj je Schlag, a fantazija

bijenja je Schlagphantasien) koji vodi do fiksacije, ali bez bilo kakve traumatske snage, to ima veze sa kongenitalnom konstitucijom. "...Ove fantazije opstaju odvojeno od ostalog sadržaja neuroze, i nikako ne nalaze sebi svojstveno mesto u njenoj strukturi."

U trećem poglavlju započinje sa objašnjavanjem svoje teorijske pozicije: psihoanaliza treba da otkloni amneziju, teorijsko znanje je važnije od terapijskog uspeha, i zahtevi detinjstva su važniji od kasnijih životnih utisaka. Stoga zaključuje da fantazija koju je opisao u prvom poglavlju ima svoju istoriju i da predstavlja završni produkt njenog razvoja. Pošto ima veze sa kongenitalnom konstitucijom, prva faza fantazije bijenja pripada veoma ranom periodu detinjstva, kada se kongenitalni libidinalni faktori po prvi put bude zahvaljujući aktuelnim doživljajima. Skromnost informacija koje daju pacijenti takođe ukazuje na takav zaključak.

U prvoj fazi je dete koje se bije "neizbežno" (prema Mahoniju "nepromenljivo [invariably]" je pogrešan prevod *regelmässig*, 204/185; pravilno je "po pravilu [regularly]") neko drugo dete (najčešće brat ili sestra), odnosi među polovima su nevažni, fantazija sigurno nije ni mazohistička ni sadistička, identitet onog koji bije je u početku nejasan, zatim je to odrasli, da bi kasnije bio prepoznat "jasno i nedvosmisleno kao otac (devojčice)". Stoga je predstava fantazije u prvoj fazi sledeća: "Moj otac bije dete koje ja mrzim". Ali to je pre prisećanje događaja ili želja nego stvarno fantazija.

Druga faza je analitička konstrukcija: "Mene bije moj otac".

U trećoj fazi postoje "najkomplikovanije alteracije i elaboracije" fantazije: predstavnik oca kažnjava ili ponižava mnogo decu.

U četvrtom poglavlju Frojd povezuje razvoj fantazije sa "detetom uključenim u agitacije svog roditeljskog kompleksa". On diskredituje ulogu majke mada kasnije piše da "svi znaci na kojima smo navikli da baziramo naše razlikovanje teže da izgube svoju jasnoću kako se približavamo izvoru". Bijenje "predstavlja osujećenost ljubavi i poniženje", "prosto otpuhivanje" (u originalu *einen einzigen Schlag*; 206/187) dečje zamišljene svemoćnosti. Tako prva faza "očigledno zadovoljava dečju ljubomoru i ovisi o erotskoj strani njenog života", naime o preranom izboru objekta incestuozne ljubavi na genitalnom nivou. Razočaranje se može povezati sa unutarnjim uslovima, "možda jednostavno zato što njene težnje ostaju nezadovoljene suviše dugo". Sa procesom potiskivanja pojavljuje se osećanje krivice. Trijumf prve faze ima svoj preokret u drugoj fazi. Tako "je osećanje krivice nepromenljivi faktor koji pretvara sadizam u mazohizam". To prati regresivno prelociranje genitalne organizacije. "To bijenje je sada konvergencija osećanja krivice i seksualne ljubavi. Nije samo kazna za zabranjen genitalni odnos, već takođe regresivna zamena za taj odnos, i iz ovog drugog izvora ona izvlači libidinalno nadražanje koje je od tog vremena pa nadalje vezano za to, i koje svoj izlaz nalazi u masturbacionom činu. Ovde po prvi put imamo suštinu mazohizma". (Freud, 1919a: 189)

Mazohistička fantazija bijenja može se razviti u elaboriranu superstrukturu sanjarenja, a devojke lako odustaju od njihove ženske uloge i samo žele da budu dečaci (mladi heroji u sanjarenjima).

U petom poglavlju Frojd govori o značaju fantazije bijenja "za rasvetljavanje geneze perverzija uopšte a mazohizma posebno, i za procenu udela koji razlika u polovima igra u dinamici neuroza".

U šestom poglavlju on diskutuje razlike u fantaziji bijenja kod muških i ženskih pacijenata, i ulazi u polemiku sa dvema teorijama o kojima sam već govorio.

Kako rat odzvanja u Frojdovom radu

Nemir duha prateća je pojava ratnog stanja. Odzvanjao je i u Frojdovom stvaralačkom geniju. Niz ideja i nezadovoljstvo njima doveli su do toga da je uništio više metapsiholoških rasprava. Ideje kao objekat izgleda nisu bile pravi izazov stvaralačkom nemiru duše, a pacijenata gotovo da nije bilo. Dosledan metodu koji zaključke izvodi iz posmatranja (Freud, 1919a: 203), Frojdu je bio potreban konkretan objekat. Prihvatajući se analize svoje ćerke učinio je radikalno zaokret. Odustao je od uloge oca i okrenuo se ženskoj psihologiji. Njegov stvaralački genije dobio je predmet pažnje kao uporišnu osnovu kroz koju su mogle da se iskažu nejasne ideje nagomilavane tokom godina rata. Ponovo je mogao da traga za njihovim osnovom u psihičkom životu čoveka i to posebno u detinjstvu. Kad se tokom analize pojavila fantazija "Biju dete", ona je dobila nepodeljenu analitičarevu pažnju zbog rezonovanja kako sa proživljenom ratnom situacijom, tako i sa idejama koje su čekale svoje uobličjenje. Transferno-kontratrtransferna dinamika oko fantazije davala je neophodnu libidinoznu snagu kako analitičkom radu u seansi, tako i teorijskom radu van nje. Brzina kojom je Frojd objavio članak mislim da govori o udelu analitičara koji je izgarao da izrazi nove ideje o inače važnim pitanjima za psihoanalizu, perverzijama i mazohizmu. Te ideje su izražene vrlo kondenzovano, s obzirom da se radi o kliničkoj studiji razvoja jedne nesvesne fantazije, a svoju razradu su dobile u kasnijim metapsihološkim raspravama i dovele do promene u teoriji psihoanalize.

Frojdu nas u radu podseća na dve faze u razvoju čovekove seksualnosti - edipalnu i adolescentsku (Freud, 1919a: 193) - koje čine diskontinuitet u psihičkom razvoju jedinke, na sličan način kao što ratno stanje predstavlja diskontinuitet u razvoju društva. Ono što je prethodilo vidi se kao idilično stanje. U radu, Frojd govori o omnipotentnom doživljaju deteta u ranom detinjstvu i posebno o doživljaju najmlađeg deteta kojem su roditelji potpuno predati svojim osećanjima. Frojd se čak poetski izražava govoreći o tome. Taj period prikazan je deseksua-

lizovano, kroz dinamiku odnosa ljubavi prema ocu i rivaliteta prema ostaloj deci, braći ili sestrama. Ono što taj idealitet narušava je posmatranje scene nasilja prema detetu. Dok se samom detetu, posmatraču, ništa ružno ne dešava, ono postaje vinovnik nečega što je dotada bilo nezamislivo, što opominje na dijalektiku ljudskog života u kojoj je moguće da se dobro preokrene u zlo, ljubav u mržnju, zaštićenost u nezaštićenost. Naglasak na trenutku "sada i ovde" traži aktivno učeše roditelja da poništi tu scenu, da pokaže da se to neće desiti detetu-posmatraču. Međutim, jednom viđeno postaje već viđeno, dete je ušlo u svoju istoriju. Kroz dijalektiku transferno-kontratransfernog i roditeljsko-dečjeg, Frojd je bio pozvan da bude aktivan, da poništi ružnu sliku zarad idealnog, dobro zaštićenog odnosa. Međutim, kao i u ratu, potreba za zaštitom teško da nalazi sigurno utočište. Omnipotentnost ustupa mesto impotentnosti, mi smo nemoćni da sprečimo ono što je deo ljudske prirode i ljudskog života. Agresivnost se pokazuje kao prva spoznaja, a mržnja se javlja kao emocija pre ljubavi.

"Ovde nalazimo putokaze za ideju da je mržnja starija od ljubavi, izrečenu u 'Nagoni i njihove sudbine'. To je u vezi sa time što narcistički ego odbacuje vanjski svet koji donosi neželjene draži, uključujući i prisustvo mlađe braće ili sestara". (Berenstein, 1997: 141)

Frojdom uslovno rečeno "idilična" teorija pre rata biće sve manje takva. To je deo njegovog odnosa prema znanju koje je imalo prednost nad terapijskim uspesima. Ako ne možemo da otklonimo sliku agresivnosti i mržnje s ovog sveta, treba da je uklopimo u našu sliku sveta. U našu teoriju. Suočen sa izuzetnim otporom pacijenta (i svojim vlastitim), Frojd je pokušao da fantaziju (koja opstaje van strukture neuroze) smesti u okvire ranog razvoja, kao jedini put da se prevaziđe diskontinuitet na istinsko psihoanalitički način. U nemiru svog istraživačkog duha ("nemir njegovog istraživačkog duha prelivao se na sve strane, tako da se čitalac ... može susresti sa temama koje više privlače njegovu pažnju nego autorova manifestna centralna usredsređenost" Vinar, 1997: 180), posegao je za prisilom (regresija na rani psihoanalitički metod), tražeći od pacijentkinje bilo kakav putokaz da bi izolovano smestio u okvire edipalne dinamike, drugim rečima da ga humanizuje stavljajući ga u okvire ljudskih odnosa.

U tom delu, Frojd je bio blizak shvatanjima nove interakcione teorije u psihoanalizi. Danas razlikujemo pasivni aspekt analitičareve senzitivnosti naspram aktivnog kvaliteta njegove empatije. Pasivno-senzitivna pozicija suviše je bila bliska dinamici otac - ćerka da bi receptivnosti analitičara bilo pušteno da dođe do izražaja više nego što je opasno. Sam kvalitet fantazije "Biju dete" blizak je tom doživljaju. Umesto odgovora koji pacijent manipulativno hoće da izazove, a to je osećanje nežnosti i prihvatanja, Frojd uvodi aktivno-empatijski pristup. Pasivno-receptivna pozicija se gubi, a njen ambivalentan izraz nalazimo u teorijskoj formulaciji fantazije bijenja kod muškarca prikriiven femininim stavom.

Potvrdu da je pacijent očekivao nežnost nalazimo u citatu Ane Frojd u kojem piše o svojim snovima tri godine nakon očeve smrti: "Glavne scene u snovima uvek se tiču njegove nežnosti prema meni, koje se uvek javljaju kao moja, ranija nežnost. U stvarnosti on je [nežnost] nikada nije pokazivao sa izuzetkom od jednog ili dva puta, koji su ostali zauvek u mom sećanju". (Freud, 1942)

U svojim studijama Novick and Novick nisu bili u stanju da podrže Frojdovo izjednačavanje femininosti, pasivnosti i mazohističke pozicije. (1972)

Detete korektno zapaža da nju (ga) roditelji ne mogu zaštititi od opasnosti vanjskog sveta (Treurniet, 1991: 84). Doživljaj bespomoćnosti, koji u ekstremnim slučajevima vodi do odbrambenog narcizma, izaziva kod deteta očajni pokušaj da ostane skriveno i neponađeno, povlačenje svih "pseudopodia".

"Kada su fantazije bijenja neizbežne u seksualnom odnosu, primećuje se da služe dodatnoj funkciji - subjekt se ne predaje doživljaju sa drugom osobom sve dok se kreira nepodeljen privatni svet fantazije. To je način na koji se ostaje sam u prisustvu dugog. Ovakav privatni unutarnji svet uhvaćen je u poemi Ane Frojd koju je pisala tokom svoje analize (citirano prema Young-Bruehl, 1988: 83), koja sadrži sledeće stihove:

U slici sveta
u kojem živimo, ja ću obuzeto
graditi mali svet za sebe,
napravljen u okviru moje vlastite moći, minijatura ". (Modell, 1997: 72)

Međutim, analitičar ne odustaje, on ulazi u istraživanje kao detektiv. Njegova pitanja su usmerena na to ko je počinitelj i ko je žrtva. Krivica mora biti pripisana nekome. Najzad se iznuđuje odgovor da je to odrasli, a krivica se suviše brzo pripisuje sebi - to je otac. Spoznaja da agresivnost postoji kao sastavni deo sveta u kojem živimo stavlja nas u poziciju da i sebe zamislimo u takvoj situaciji: "Otac bije mene". To je suviše bolno da bi bilo prihvatljivo i to se odbacuje. Ali ne i kod Frojda koji više voli istinu. U pokušaju da prevaziđe analitičko-roditeljsku nemoć da bi dete (sebe) zaštitio od agresivnosti spolja, Frojd stavlja sebe kao odgovornog u analitičkoj konstrukciji druge faze razvoja fantazije bijenja "Otac bije ćerku", iako je nikad stvarno nije tukao. To je svakako događaj koji je "najvažniji i najznačajniji od svih". Ali subjekt koji rekonstruiše fantaziju je istovremeno i distanciran, to je nesvesna fantazija koja pripada pacijentu iako se o njoj može reći "da u određenom smislu nikad nije imala stvarno postojanje". (Freud, 1919a: 185)

Zamišljena nesvesna mogućnost "Otac bije mene" ne može da deluje ako nije katektirana libidom. Frojd ovde ne uzima u obzir mogućnost da je predstava potisnuta kao neprijatna, već je nesvesna od samog početka. Fantazija koja se ne uklapa u strukturu neuroze ne daje povoda da se o njoj razmišlja kao potisnutoj. Ali se može posmatrati kao otepljena zbog neprijatnosti koja ne dozvoljava da se

ista uklopi u ego. Ovde na delu imamo vertikalno cepanje za razliku od horizontalnog (Kohut, 1971). Shodno svojoj teoriji o negativu neuroze, Frojd fantaziju bijenja ispravno posmatra kao crtu perverzije i njen nastanak smešta u rani period. On govori o fiksaciji kojom je rani razvoj zaustavljen u jednom svom delu, ali je libidno zaposednuće obezbedilo uticaj fantazije na kasniji psihički život ("može biti podvrgnuta potiskivanju, zamenjena reaktivnom formacijom, ili preobražena sublimacijom", Freud, 1919a: 181). U pozadini nastanka fiksacije otkriće se događaj, ali "impresije koje su dovele do fiksacije su bez bilo kakve traumatske snage". Događaj je povezan sa preranim razvojem neke od komponenti seksualne funkcije, a to se objašnjava kongenitalnom konstitucijom. Frojd priznaje da je "u ovoj tački istraživanja suočen sa ograničenjem našeg znanja" (Freud, 1919a: 182). Kasnije u tekstu on će ponuditi vanjski događaj koji vodi razočaranju ili unutarnje stanje kada su težnje suviše dugo ostale nezadovoljene. Ali, ni to ne smatra efektivnim uzrocima, već isto povezuje sa ulaskom u "novu fazu razvoja u kojoj su oni nagnani da rekapituliraju iz istorije čovečanstva represiju incestuoznog objektnog izbora". (Freud, 1919a: 188)

Frojd ovde pokazuje intuitivno razumevanje značaja prelaza iz prethodne u narednu fazu razvoja psihičkog života čoveka, ono što će Ana Frojd kasnije ponuditi kao razvojni pristup u psihoanalizi. Događaj bez traume vezan je za fazno-odgovarajuće potrebe deteta na koje nije odgovoreno. Do razočaranja svakako dolazi, kako kaže Frojd, ali frustracija je u ovom slučaju više nego optimalna. Ona je traumatska ali u narcističnom sektoru ličnosti, tj. u dijadi majka-dete. To upućuje na raniji uzrast nego što je Frojd pretpostavio.

U tom smislu je problematično smeštanje nesvesne fantazije "Bije me otac" u drugu fazu. To može da bude teleskopiranje analognog iskustva ranije faze u razvoju i u tom slučaju ona bi prethodila prvoj fazi. Erotizacija se javlja, prema Kohutovoj teoriji, kao posledica fazno neadekvatnog empatijskog odgovora roditelja na fazno odgovarajuće potrebe deteta. Povlačenje u unutarnji svet omnipotentne kontrole ukazivao bi na prvu fazu kao narednu, u kojoj se nalazi zadovoljstvo u tome što se uspeo u kontroli roditelja preusmeravanjem agresije na drugo dete, ali se pritom istovremeno njemu zavidi na dodiru koji se tada ostvaruje. I već u tom prelazu imamo osnova za pojavu krivice. Tada i Frojdov dodatak "koje mrzim" postaje razumljiv.

Treba se podsetiti da je Frojd prvu fazu fantazije bijenja pretpostavio na osnovu treće faze, tj. materijala koji je dobio od pacijenta u analizi, tako što je fantaziju smestio u rano razdoblje oko druge godine života. To mu je omogućilo da rekonstruiše drugu fazu koja se javlja nesvesno tokom edipalne faze. Zahvaljujući doslednosti svog posmatranja i zaključivanja, Frojd je bio u stanju da svoje 'odigravanje' dovede do verbalnog izraza. Najvažnije otkriće u radu spaja osećanje krivice sa infantilnom ljubavlju tako da kažnjavanje dovodi do osećanja zadovoljstva zahvaljujući regresiji libida na sadomazohističku fazu. Time se došlo ne samo do "suštine mazohizma", nego i do objašnjenja onog odbrambenog mehanizma koji čoveku omogućava da podnese nemoguće situacije u kojima se nalazi kao žrtva nasilja koje dolazi spolja. Sadržaj fantazije i akcija u analitičkoj situaciji

se podudaraju, i sama interpretacija ulazi u okvir odigravanja fantazije u analitičkoj dijadi.

Frojdov original:

Das M dchen entl uft dem Anspruch des Liebeslebens berhaupt, phantasiert sich zum Manne, ohne selbst m nnlich aktiv zu werden, und wohnt dem Akt, welcher einen sexuellen ersetzt, nur mehr als Zuschauer bei. (220-221/199)

Ornštajn (Ornston, 1982: 418) prevodi na sledeći naćin:

The little girl escapes the claim of love life as such: without becoming active in a masculine way she fantasies herself to be a man and lives within this act, which replaces a sexual one, only now as an observer.

(Mlada devojka izbegava zahteve ljubavnog ųivota kao takvog: bez da postaje aktivna na muški naćin ona zamišlja sebe kao muškarca i ųivi unutar tog ćina, koji zamenjuje seksualni, samo sada kao posmatrać)

Ornštajn pokazuje kako Frojdov izraz odraųava mogućnost zamene kao i kombinovanja fluktuirajućih uloga u kojima je devojka istovremeno posmatrać i sudionik u ćinu bijenja. Ne samo da devojka zamišlja sebe kao muškarca, već mu se i daje seksualno, ne samo da ona ųivi u tom ćinu, već je i u snošaju. (Mahony, 1997: 60)

Frojd je u izlaganju preskoćio momenat 'sada i ovde'. Akteri su neimenovani i apstraktno-konkretni: otac i ćerka. A osnovna dinamika je kondenzovana na rani razvoj (izmeću dve i šest godina, tj. edipalna faza). Polazna fantazija je smeštena u period školovanja (latencije) izmeću infantilne seksualnosti i odrasle seksualnosti (period diskontinuiteta). Pacijentkinja pomera fantaziju na sada i ovde, a analitićar na detinjstvo.

"Ali kasnije impresije ųivota dovoljno glasno govore kroz ušta pacijenta, dok je na lekaru da podigne glas u ime zahteva detinjstva". (Freud, 1919a: 183)

Frojd govori o analitićarevom toku misli i završava sa konstrukcijom. Time on unosi znaćenje koje dolazi iz njegovog rada na sebi. Kao da imamo obrnutu projekciju edipalnog kompleksa, roditelja na dete u 'sada i ovde', koji se u analizi svodi na izvore u infantilnoj seksualnosti. Odnos dete - roditelj se mećusobno prepliće sa odnosom roditelj - dete. Ljubomora je prva emocija koja se javlja u analizi prve faze fantazije. Pritom je roditeljski par razbijen, majka ne ućestvuje. Umesto ųelje da ukloni majku da bi bila sa ocem, ćerka pokazuje ųelju da se uklone braća i sestre kako bi jedina posedovala oca sada i zauvek. Obrnuto posmatrano, ųena-majka je iskljućena iz roditeljskog para, tako da otac odstranjuje sinove zarad ljubavi prema svojoj omiljenoj najmlađoj ćerci. To je dinamika bliska ratnim uslovima ųivota i njihovom odjeku u psihićkom ųivotu ćoveka.

Muškarci su oni koji vode ratove. Žene su isključene. Pritom, to su odrasli muškarci koji odlučuju o ratovanju. Oni šalju svoje sinove u smrt, a ostaju u kući sa svojim ćerkama. Da li će se sinovi vratiti živi ili mrtvi, poklapa se sa dinamikom nesvesnih želja i pripisivanjem krivice samom sebi za ono što se dešava. To je situacija koja se dešava u sadašnjosti (vreme trajnog prezenta), otac i ćerka su pasivni posmatrači sa iščekivanjem, dok sinove "tuku". Nesvesna želja se ostvaruje zahvaljujući okolnostima koje dolaze spolja. To ostvarenje nesvesne želje pojačava krivicu kako zbog incestualnih želja, tako i zbog ubilačkih želja. Scena koju posmatramo je istovremeno scena u kojoj učestvujemo, stoga je ona sado-mazo-histička. Jedan od aktera (otac-analitičar) preuzima sadizam, drugi (ćerka-analizand) mazohizam.

Osećanje krivice i zahtev da budemo kažnjeni pretvara aktivnu scenu - pasivno doživljavanje u aktivno proživljavanje scene kroz pasivno prepuštanje radnji koja se dešava na nama. Kroz kažnjavanje regresivno se doživljava i zadovoljavanje incestuoznih (ubilačkih) želja. Ono što je delovalo odvojeno (perverzno) postaje sastavni deo edipalne dinamike. Preuzimanjem odgovornosti ono biva smešteno u doživljaj. Ja i time se prevazilazi vertikalni splitting. Tu leži genijalnost Frojda koji je suštinu doživljaja rata kao nasilja, uz pomoć analize svoje ćerke, uspeo da izrazi u kondenzovanoj formi kao transformaciju fantazije poniženja. Način na koji je rešio zagonetku mislim da odražava način kojim je prevazišao splitting (kao u snu između snevača i snevanog) i povezao ono što se na prvi pogled nije dalo povezati. Tu leže razlozi zašto su mnogobrojni komentari na ogled "Biju dete" toliko raznovrsni i bogati asocijacijama u različitim pravcima.

Iz ugla analizanda

"Impresionirana sam kako su nepromenljiva i snažna i aluzivna ova sanjarenja, čak i kad su bila - kao i moja bedna - rastrgnuta, analizirana, objavljena, i na svaki način pogrešno obrađivana i pogrešno tretirana. Znam da je to zaista sramotno ... ali to je bilo veoma lepo i pružilo mi je veliko zadovoljstvo."

Pismo Ane Frojd Lu Andreas-SalomŃ od 25. januara 1924.

Ana Frojd je više insistirala na momentu 'sada i ovde'. U radu "Fantazije bijenja i sanjarenje", ona nudi svoje objašnjenje (očevog postupka kao i svog vlastitog) dozvoljavajući mogućnost da se fantazije bijenja sublimiraju aktom pisanja (priča). Istina je na Frojdovoj strani: ta sublimacija nije prava već donosi (seksualno) uživanje (Eifermann, 1997: 163). Frojd se ipak vrlo brzo oslobodio ratnih teškoća (materijalnih i psihičkih) i pomerio je, sa dolaskom novih pacijenata, Anino vreme seansi na 22 časa što ima duplo značenje, ponižavajuće za analizanda, jer ga izbacuje sa liste omiljenih, nagrađujuće, jer ga približava vremenu

kada muškarac i žena idu zajedno u krevet. Lepe priče Ane Frojd podsećaju na 1001 noć (otprilike je toliko trajala prva Anina analiza). Izgubiti nevinost s ocem značilo bi smrt, Ana se nikada nije dala u potpunosti, ali je našla zamenu koja spasava, postala je analitičar iako su se uspavanke ocu pretvorile u čišćenje njegove vilice. Mehanizmi odbrane su joj bili dobro poznati.

U pričama Ane Frojd mladi heroji (njena braća/ona) izbeći će ružnu sudbinu (zatočnici rata/oca) i sve će se lepo završiti (oprostaj od edipalnog greha prema braći/ocu). Tu je edipalna priča pomerena na priču srodnika. Dubinski tačna interpretacija (brat=otac, ćerka=majka) ne pogada dinamiku sadašnjeg nesvesnog, želju da se pojavi "princ" koji će je spasiti iz nevolje - ponižene pozicije pored oca. Otac sa sadističkom pozicijom u fantaziji poniženja istovremeno je taj koji sadistički zadovoljava ćerku i onaj koji udvarače drži u mazohističkoj poziciji. Regresivno zadovoljstvo vezuje se za oca na dvojak način kako je Frojd pokazao. S tim što se krivica ne javlja samo zbog incestuozne želje za ocem, već i zbog želje da se on ubije jer sprečava ljubavni odnos sa drugim muškarcima. Kokoš ili jaje: da li se plaši drugih (svoje vlastite pohote koja ne bira objekt zadovoljenja) ili oca (koji prisvaja i ubija incestuoznu želju, kazna za promiskuitet). Vernost se javlja kao tekovina kulture ugrađena u Super-Ego, zahvaljujući inkorporaciji oca kao jedino dozvoljenog seksualnog objekta i istovremeno kao objekta koji nije dostupan, jer je zabranjen i zauzet. Stoga je nekad otac bio taj koji bira zamenu za sebe odabirući budućeg supruga za ćerku, i na taj način je predstavljao zaštitu od promiskuiteta. Danas je otac često zamenjen sudbinom koja nam je donela objekat ljubavi, tačnije rečeno - zaljubljenosti. A šta je sudbina donela ...

Reference

- Berenstein, I. (1997): "A Child Is Being Beaten" and the Battered Child, in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Eifermann, R. R. (1997): The exceptional position of "A child is being beaten" in the learning and teaching of Freud, in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Ferenczi, (1927): The problem of the termination of the analysis, in: *Final Contributions to the Problems and Methods of Psycho-Analysis*. New York, Basic Books, 1955.
- Freud, A. (1942): Notes toward the essay "About losing and being lost.", *Bull. Anna Freud Centre*, 18, 293-305, (1995).

- Freud, S. (1914): On Narcissism: An Introduction, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, 14. London: Hogarth Press, 1953-1974 (SE).
- Freud, S. (1919a): A Child Is Being Beaten, *S.E.*, 17.
- Freud, S. (1919b): Lines of advance in psychoanalytic psychotherapy, *S.E.*, 17.
- Freud, S. (1937a): Analysis terminable and interminable. *S.E.*, 18.
- Giovannetti, M. de F. (1997): The scene and its reverse. Considerations on a chain of associations in Freud, in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Kohut, H. (1970): Discussion of "The self: A contribution to its place in theory and technique" by D.C.Levin, in: Ornstein, P. (Ed.), *The search for the self Vol. II*, International Universities Press, 1978.
- Kohut, H. (1971): *The analysis of the self*, New York, Int. Univ. Press.
- Mahony, J. P. (1997): "A child is being beaten" A clinical, historical, and textual study, in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Modell, A. H. (1997): Humiliating fantasies and the pursuit of unpleasure, in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Novick, J., and Novick, K.K. (1972): Beating fantasies in children, *Int. J. Psychoanal.*, 53, 237-42.
- Novick, J., and Novick, K.K. (1997): Not for barbarians. An appreciation of Freud's "A child is being beaten", in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Ornston, D. (1982): Strachey's influence: A preliminary report, *Int. J. Psychoanal.*, 63, 409-26.
- Treurniet, N. (1991): Introduction to "On narcissism", in: Sandler, J. et al. (Eds.), *Freud's "On narcissism: An introduction"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Vinar, M. N. (1997): Construction of a Fantasy Reading "A Child Is Being Beaten", in: Person, E. S. (Ed.), *On Freud's "A child is being beaten"*, New Haven and London, Yale University Press.
- Young-Bruehl, E. (1988): *Anna Freud: A biography*. New York, Summit.

"A Child is Being Beaten" from War Perspective

BORIS KORDIĆ

Freud as a writer was not so productive in the period of the First World War. Still, two important articles of his characterize that period: "On Narcissism: An Introduction" (1914) and "A Child is being beaten" (1919a). The first was often quoted in the literature, and the other has come into focus recently, especially here in Serbia after the war years. The second article is considered from the point of view of specific trauma characterizing the situation of war, and how it affected Freud before and in the course of writing of this particular article. The decision to educate his daughter (and not his son) by taking her in didactic analysis and so to provide continuation out of his own family has been understood as a way of overcoming 'mortal' danger for psychoanalysis. The father - daughter relationship was looked upon as specific kind of union called narcissistic rapport. The situation created in such a way was used by Freud to develop his ideas about war and violence in a study of transformations of fantasy of humiliation. The implications for theory of psychoanalysis and for Anna Freud are discussed.

Key words: humiliation fantasy, Anna Freud, narcissistic rapport, 'A Child is Being Beaten'.

“Бьют ребенка” из военной перспективы

БОРИС КОРДИЧ

Период Первой мировой войны был не очень плодотворным для Фрейда как писателя. Однако в начале и в конце этого периода были опубликованы две значительные статьи: “Введение в нарциссизм” (1914) и “Бьют ребенка” (1919). Первую работу часто цитировали в научной литературе, пока вторая работа только недавно стала актуальной, у нас особенно после последних военных событий. Эта статья рассматривается с точки зрения специфичной травматизации которую несет война, а также исследуется влияние войны на самого Фрейда. Его решение обучить дочь (а не сына) и подвергнуть дидактическому анализу и так обеспечить в семье продолжателя своей работы рассматривается как способ преодоления “гибельной” опасности для психоанализа. Отношение отец – дочь рассматривается как особый вид

союза, получивший название “нарциссически рапорт”. Создавшуюся обстановку Фрейд использует для того, чтобы свои идеи о войне и насилии изложить в работе о преобразовании фантазии унижения. В данной работе рассматриваются импликации такого положения на теорию психоанализа и на Анну Фрейд.

Ключевые слова: фантазия унижения, Анна Фрейд, нарциссически рапорт, “Бьют ребенка”.